श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्थेचे

विवेकानंद कॉलेज

कोल्हापूर

समाजशास्त्र विभाग

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR (Autonomous)
ESTD JUNE 1964

Rajdhani
DATE / /

"ज्ञान, विज्ञान, आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षणप्रसार."

शिक्षणमहर्षी – डॉ बापूजी साळूंखे

विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर

विभाग - समाजशास्त्र

विषयाचे नाव - औदयोगिक समाजशास्त्र

वर्ग - बी. ए. III

पेपर नं - 16

विभाग प्रमुख - एच. डी. चामे

HEAD
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY
VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR
(AUTONOMOUS)

मार्गदर्शक - प्रा. विकास मस्के

वर्ष - 2019 - 2020

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR
ESTD JUNE 1964
(Autonomous)

Rajdhani
DATE / /

प्रकल्पाचे नाव :-

कागल येथील रेमंड उद्योगाचा अभ्यास

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR
ESTD
JUNE
1964
(Autonomous)

क्रं	विद्यार्थ्यांचे नाव	PRN	रोल नं	गुण	सही
1.	कु. ऋषिकेश राजेंद्र पाटुकले	2017029391	5675	09 09	[signature]
2.	ऐश्वर्या मोहन सोनवणे	2017028250	5698	09 09	Amsonas
3.	धनश्री सुरेश आंबेकर	1912721760	5503	09 09	[signature]
4.	सुजाता लक्ष्मण कोळी	2017028138	5596	09 09	S.L.Koli
5.	मानसी तुकाराम पांडव	2017028254	5633	09 09	M.T.Pandav
	पुजा प्रदिप संकपाळ	2017028549	5683	09	P.P.Sankpal

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR
ESTD JUNE 1964
(Autonomous)

Rajdhani
DATE / /

प्रस्तावना

औदयोगिक समाजशास्त्र ही समाजशास्त्राची अलिकडील काळात उदयाला आलेली एक शाखा आहे. औदयोगिक समाजशास्त्रात औदयोगिक व सामाजिक (समाजशास्त्र) असे दोन शब्द आहेत. औदयोगिक यांचा अर्थ उदयोग धंदयाशी संबंधित असा आहे आणि मानवाच्या सामाजिक संबंधाचा अभ्यास करणारे शास्त्र म्हणजे औदयोगिक संबंधाचा अभ्यास करणारे शास्त्र असे म्हणता येईल.

उद्योग धंदयाच्या समस्या व उदयोगधंदयाची वास्तवस्थिती यांचा समाजशास्त्रीय दृष्टीकोनातून केलेला अभ्यास म्हणजे औदयोगिक समाजशास्त्र होय.

आम्ही ज्या कार्य क्षेत्राला भेट दिली ती म्हणजे कागल येथील 5 STAR MIDC म्हणजेच Raymond lux. cotten कंपनी जिथे धाग्यांना कलर करून ती पुढील process साठी पाठवली जाते. ते सर्व आम्हाला पाहायला व अभ्यासला मिळाले. ते सर्व पाहून आपल्या देशाची औदयोगिक क्षेत्रात प्रगती किती उल्लेखनिय आहे. हे अनुभवायला मिळाले.

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR (Autonomous) ESTD JUNE 1964

1) कंपनीची पार्श्वभूमी :-

कागल येथील 5 STAR MIDC म्हणजेच रेमंड LUX. cotten ही कंपनी या कंपनीची स्थापना 2005 - 2006 साली झाली आहे. तसेच रेमंड LUX. Cotten कंपनी ही सुमारे 250 ते 300 एकर जागेत स्थापन केली आहे.

या कंपनीमध्ये 700 कामगार permanant आहेत तसेच इतर कामगार YIT व Contanct basis वर काम करत असतात. कंपनीतील सर्व कामगार HR च्या under observation काम करत असतात.

2) अभ्यासविषयक :-

Raymond lux Cotten ही कंपनी टेक्स्टाईल कंपनीमध्ये एक नामवंत कंपनी असून त्यांची एक शाखा कोल्हापूर येथील कागल मध्ये स्थित आहे. कोल्हापूर मध्ये आर्थिक जडणघडणीमध्ये ह्या कंपनीचे बरेच योगदान आहे. ह्या कंपनीकडून कामगारांना मिळणाऱ्या सुविधाही उल्लेखनीय आहेत. त्यामुळे आम्ही ह्या कंपनीचा अभ्यास करायचे ठरवले आहे. जेणेकरून इतर कंपन्यांनाही ह्या कंपनीच्या मॉडेलचा व नियोजनाचा उपयोग होईल.

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR (Autonomous) ESTD JUNE 1964

Rajdhani
DATE / /

कार्यपद्धती :-

औदयोगिक समाजशास्त्रामध्ये मी कागल येथिल 5 STAR MIDC मधील Raymond lux. cotton या कंपनीला भेट दिली. व त्या कंपनीतील सर्व काम कसे असते ते जाणुन घेतले. या कंपनीमध्ये हजारो कामगार काम करत आहेत. जे खुप दुरवरुन कामासाठी या कंपनीमध्ये येतात. त्यांच्या कामावरुन त्यांना दर्जेदार असा पगार पण दिला जातो.

रेमंड कंपनीमध्ये अनेक Department आहेत. यामध्ये yarn dying, Processing & warping & cizing, weaving & designs and also boiler या सारखे अनेक Department आहेत.

या सर्व Department मधील yarn Dying या विभागाची माहिती देणार आहोत.

yarn Dyeing म्हणजे सुत रंगवणे.

COLLEGE KOLHAPUR ESTD JUNE 1964 (Autonomous)

Rajdhani
DATE / /

1. ग्रे यार्न :-

ग्रे यार्न या department ची सुरुवात सर्वात प्रथम होते. यामध्ये दोऱ्याच्या गुंड्या असतात त्यांना पॅकेज असे म्हणतात यामध्ये Cotten, linen या सारखे प्रकार असतात.

हे सगळे पॅकेज वेगवेगळ्या स्वरूपाचे असतात ते 1200 gm वजनाचे असते. त्यामध्ये 40|, 50|, 60|, 70|, 80|, $8||_2$ असे हे यार्न ची नावे असतात व त्यामध्ये 1 kg चे देखील पॅकेज असतात. त्या यार्न ची नावे $24|_{15}$, $45|_{15}$, $10||_2$, $17||_2$ अशी आहेत.

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR (Autonomous) ESTD JUNE 1964

Rajdhani
DATE / /

2. स्करटर मशीन :-

स्करटर मशीन म्हणजेच ग्रे यार्न आहे. ग्रे पॅकेज Hard असते म्हणून हे प्रेस साठी या मशीनमध्ये टाकले जाते. त्यानंतर ते पॅकेज स्पॉट होते व त्यामुळे त्यातुन कलर चांगला पास होतो. अशाप्रकारे या स्करटर मशीनचा उपयोग होतो.

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR
ESTD JUNE 1964
(Autonomous)

Rajdhani
DATE / /

3. Loading & Unloading :

यामध्ये आपणा 2 kg पासुन ते 400 kg पर्यंत मशीन आहेत त्यामध्ये loading & unloading केले जाते. loading मध्ये ग्रे यार्न असतो तो जी order असेल त्या मशीन ला lot load केला जातो. order प्रमाणे माल load केला जातो.
उदा. 330 kg हवा असेल तर तो lot 350 kg ला lot load केला जातो. आणि unloading या यार्न मशीन मधुन colour dyeing होवुन बाहेर येतो तो lot unload केला जातो. व तो lot pass केला जातो पुढील process साठी दिला जातो.

त्यानंतर मशीन खाली lot load केलेला असतो ते रग्रे यार्न चा lot वरती घेवुन ते मशीन मध्ये टाकतात व त्या पॅकेजला कोणता शेड करायचा आहे त्याप्रमाणे त्यामध्ये कलर टाकला जातो. आणि त्यामध्ये अनेक प्रकारची केमिकल्स टाकली जातात.

COLLEGE ESTD JUNE 1964 (Autonomous)

Rajdhani
DATE / /

4. कलर रूम :-

Colour Room मध्ये एक ऑपरेटर असतो. तो ज्या lot ला कलर हवा असतो तो त्यांना काढून देतो. त्यांना ऑपरेटरांनी ज्या त्या मशीन ची रेसिपी आणून दिली जाते त्याप्रमाणे मध्या तासात कलर व केमिकल काढून देतो या कलर रूम मध्ये सर्व कलर व केमिकल्स उपलब्ध असतात - हे सर्व कलर व केमिकल्स खराब होऊ नये म्हणून A.C मध्ये ठेवले जातात. या कलर रूम मध्ये 7 प्रकारच्या Colour cycles आहेत. त्यामध्ये मुख्य तीन Colour cycle आहेत. त्या म्हणजे Vat, Reactive, fullwhite हे जास्त प्रमाणात वापर केला जातो.

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR (Autonomous) ESTD JUNE 1964

कामगारकडून माहीती घेताना

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR
ESTD JUNE 1964
(Autonomous)

5. Rapid machine :

जो lot कलर व Dyeing होवुन बाहेर येतो तो वाळवण्यासाठी तो lot Rapid machine मध्ये टाकतात. त्यानंतर तो lot त्या मशीनमध्ये 2:30 तास Dry केला जातो. त्यानंतर पण काही माल wet असेल तर तो परत 30 मिनीटे Dry केला जातो. त्यानंतर तो सगळा माल बाहेर काढला जातो. यामध्ये 2 Rapid machine असतात ते म्हणजेच Puzzi 400 व ugaliny 400 हे आहेत.

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR (Autonomous) ESTD JUNE 1964

Rajdhani
DATE / /

6. Rf & Centre fuse machine:

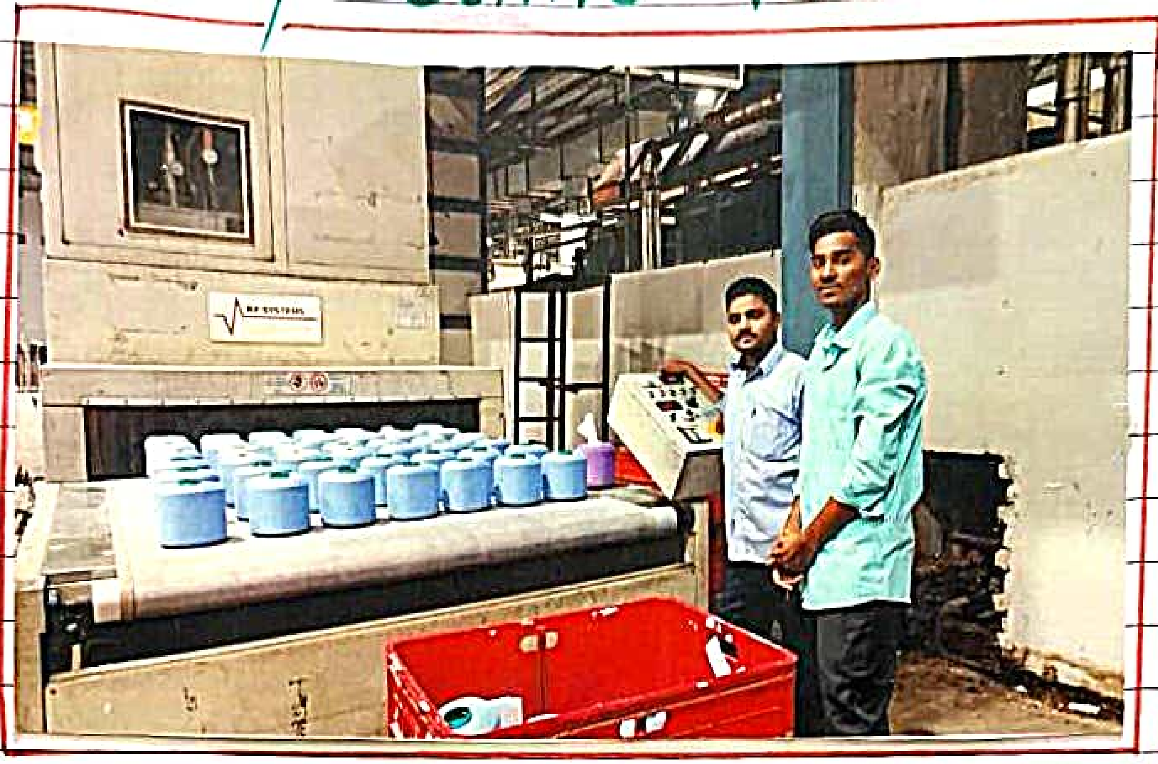

यामध्ये वरून आलेले lot हे Centre fuse ला लाऊन त्यामधील पाणी काढली जाते व ते पुढे RF मशीन च्या ट्रॉलीत load करतात. ज्या त्या शेड चे lot load केलेला असतात. जेणेकरून कोणताही कलर एकमेकांना लागला जात नाही. यामध्ये light & dark shade वेगवेगळे load केले जातात. व हे dry करतात. RF मशीनला पण 2:30 तास Dry Pkg करण्यासाठी लागतो. व मग ते dry झालेले lot सगळे पास करण्यासाठी QSA ला दिले जातात.

RF मशीन मध्ये जास्त धोका असतो कारण Programme चुकला तर आत मशीन मध्ये माल जळू शकतो त्यामुळे व्यवस्थेत RF मशीन हाताळावे लागते.

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR (Autonomous) ESTD JUNE 1964

Rajdhani
DATE / /

7. Despatch Area :

या Area मध्ये जे lot pass झालेले आहेत ते आणले जातात व ते सर्व lot वरच्या department ला पाठवले जातात. अशाप्रकारे despatch Area मध्ये काम केले जातात.

या प्रकारे सर्व काम हे yarn dyeing या department मध्ये करतात व पुढील कामासाठी पुढच्या department ला पाठविले जाते.

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR ESTD JUNE 1964 (Autonomous)

3) सोयी सुविधा :

① रेमंड Lux. या कंपनीतील सर्व कामगारांना येण्या - जाण्यासाठी बसची सुविधा आहे. जेणेकरून कामगार वेळेत हजर राहील व घरी ही सुखरूप जाईल.
② तसेच कंपनीत एखादया कामगारास दुखापत झाली तर औषधोपचार करण्यासाठी Ambulance ची सोय आहे. तसेच तो खर्च पण कंपनीच करते.
③ तसेच परमनंट कामगारांसाठी family medical Policy चालू केली आहे. म्हणजेच Permanent कामगारच्या कुटुंबातील एखादी व्यक्ती दुखापत झाली तर तो खर्च देखील कंपनीच करत असते.
④ जर एखादा परमनंट कामगार काम सोडणार असेल तर त्याला त्याचा Pf or fund त्यावेळीच दिला जातो.

अशाप्रकारे अनेक सोयीसुविधा या कंपनीमध्ये उपलब्ध आहे.

4) समस्या :

या कंपनीमध्ये सर्वच योग्य सुविधा पुरविल्या जातात. त्यामुळे कामगारांच्या जास्त अश्या काही ~~सुविधा~~ समस्या नाहीत. तरीपण काही कामगारांना जर वेतनवाढ करायची असेल तर ते आपली union करून संप करू शकतात. ज्याचा कंपनीच्या आर्थिक उत्पादन क्षेत्रात परिणाम होतो. तसेच काही कामगारांच्या ज्याकाही समस्या असतात त्या सर्व सोडविण्याच्या कंपनी पुर्णपणे प्रयत्न करत असते. कारण कामगार हाच मुख्य पाया असतो कंपनीचा त्यांच्या सर्व समस्या सोडविल्याच जातात.

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR (Autonomous) ESTD JUNE 1964

Rajdhani
DATE / /

6] **वेतन :**

कंपनीतील वेतन हे तो ज्या Batch मध्ये काम करत आहे त्यावर अवलंबून असते. म्हणजेच 1st Batch मधील कामगार यांना सर्वात जास्त वेतन असते. त्यांचे वेतन Rs.30,000 इतके असते. त्यानंतर 2,3,4,5,6,7 अश्या Batches भरून घेतल्या जातात. त्यातील 7th नंबर च्या Batch चे वेतन Rs.22000 इतके असते.
याप्रकारे वेतन निर्धारित असते.

7] **उत्पादन :-**

ज्यादिवशी ज्या मालाची गरज आहे त्याचे उत्पादन जास्त केले जाते. योग्य त्या गरजेप्रमाणे उत्पादन केले जाते. जर Cotton, Linen or full white यांची जर गरज खुप असेल तर तो माल तयार केला जातो. जर याचे उत्पादन जास्त होत असेल तर तो माल भरपूर प्रमाणात तयार केला जातो. तसेच सुट्टी वगैरे असेल तर त्या दिवसाचा माल आधीच तयार केलेला असतो. जेणेकरून उत्पादनात कोणताही घट केला जात नाही. कारण कंपनीचे उत्पादन किती आहे यावरूच कंपनीची आर्थिक परिस्थिती दिसून येते व ती प्रबळ करण्यास मदत होते. फक्त रेमंड या नावावरच कंपनीचे कापड जास्त प्रमाणात विक्री होते. quality व quantity हा मुख्य पाया आहे या कंपनीचा. त्यामुळेच उत्पादन क्षेत्रात जास्त भर पडत असते.

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR ESTD JUNE

Rajdhani
DATE / /

8] वाहतुक :

कंपनीसाठी लागणारा जो कच्चा माल लाग आहे तो कोयम्बतूर व या भागातुन केला जातो. तो आणण्यासाठी मोठ्या कंटेनरची सोय केली असते.

तसेच कंपनीतील तयार झालेले Production गोडाऊन मधून इतर शहरात पाठवण्यासाठी वाहतुकीची सोय केलेली असते. कंपनिकडून वाहतुकीची सोय केल्यामुळे कंपनीच्या उत्पादन क्षेत्रात भर पडते. कारण माल हा वेळेत हवा त्या ठिकाणी पोहचवला जातो. त्यामुळे ग्राहकांचे Satisfaction होते. अशाप्रकारे वाहतुक हे देखिल खुप महत्त्वाचे असते कंपनीच्या उत्पादनासाठी. & वाहतुकीमुळे दळणवळण सुलभ झाले आहे.

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR ESTD JUNE 1964

सारांश :-

प्रत्येक औदयोगिक क्षेत्रातील कामगारांच्या भूमिका ह्या वेगवेगळ्या असु शकतात पण त्या काही प्रमाणात एकसारख्या देखील असु शकता कारण औदयोगिक क्षेत्रातील कामगार हे जास्त कष्टाचे काम करत असतात त्यामुळे त्यांना योग्य पगार वेतन, भत्ते तसेच अपघाती विमा इ. सोयी सुविधा देणे गरजेचे आहे. त्यामुळे कामगार आपले काम योग्यप्रकारे ताणतणावाशिवाय करु शकतात.

औदयोगिक क्षेत्रातील कामगार हा जर तणावाखाली काम करत असेल तर त्या तणावाचे निराकारण करण्याचे काम हे तेथील कामगार संघटना करत असतात. मी भेट दिलेल्या कंपनीमध्ये सर्व कामगार मिळूनमिसळून काम करत असतात आणि हेच कंपनीच्या उत्पादन क्षेत्रावर भर टाकत असतात. आम्ही भेट दिलेल्या कंपनीमध्ये वेळेवर काम सुरु होऊन वेळेवर काम बंद होते. तसेच कामगाराच्यादृष्टीने येण्याची सोय तसेच कारखाण्याचे वातावरण योग्य आहे. तसेच तेथील कामगार यासर्व गोष्टीमुळे स्वयंपूर्ण आहेत.

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR (Autonomous) ESTD JUNE 1964